

Колодій І.А.

Гуманітарний інститут

Національного авіаційного університету

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

Стаття присвячена проблемі формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Запропоновано інтеграцію програм загальноосвітньої та професійно орієнтованих дисциплін.

***Ключові слова:** інтегровані програми, професійна компетентність, інтеграція.*

Постановка проблеми

В останні роки зріс обсяг повітряних перевезень, наша країна співробітничає із західними країнами в галузі авіації (Україна є членом ІКАО (Міжнародної організації цивільної авіації)). Пасажиропотоки через аеропорти України за 9 місяців року, за оперативними статистичними даними, становили близько 7 млн людей, поштові перевезення — 31,2 т. Кількість польотів, які обслуговувало державне підприємство «Украерорух», здійснених літаками і гелікоптерами авіакомпаній України, збільшилася на 11,4%, іноземними авіакомпаніями — на 9,4%. Все це вимагає наявності спеціалістів, які не лише знають мову, а й володіють певними знаннями з авіаційної термінології, базовими знаннями щодо історії авіації, основних компонентів повітряних суден, структури й особливостей функціонування аеропортів. Майбутні перекладачі авіаційної галузі покликані стати такими спеціалістами. Нові умови використання у суспільстві іноземних мов, орієнтовані на повноцінну комунікацію особистості у ході спілкування, викликали зміни у векторах цілей і змісту підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурного спілкування, лінгвокраїнознавства, іншомовної культури, що ще не знайшли адекватного відображення у реальній практиці мовної освіти. Існуючі підходи до професійної підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі є недосконалими. Від рівня професіоналізму перекладача авіаційної галузі часто залежить не лише якість перекладу, а й безпека польоту і часто життя людей.

Щодо підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі — на сьогодні система формування їхньої професійної компетентності не є розробленою. Не вирішені питання про оптимальну кількість аудиторних занять для вивчення циклу фундаментальних і професійно орієнтованих дисцип-

лін; не узгоджені програми з різних навчальних дисциплін, в результаті чого втрачається можливість ефективного використання міждисциплінарних зв'язків на різних етапах підготовки, не розроблені теоретичні основи формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

Т.Браже звертає увагу на те, що професійна компетентність визначається не лише професійними (базовими) науковими знаннями, а й цілісними орієнтаціями спеціаліста, мотивами його діяльності, розумінням ним себе у світі і світу навколо себе, стилем взаємин з людьми, з якими він працює, з його загальною культурою, здатністю до розвитку свого творчого потенціалу [2].

Ю.Татур визначає поняття «професійна компетентність» як якість людини, що завершила освіту певного ступеня, яка виражається у готовності (здібності) на її основі до успішної (продуктивної, ефективної) діяльності з урахуванням її соціальної значущості і соціальних ризиків, котрі можуть бути з нею пов'язані. Він стверджує, що обов'язковими компонентами компетентності будь-якого виду можна вважати:

- позитивну мотивацію до прояву компетентності;
- ціннісно-сміслові уявлення (ставлення) до змісту і результату діяльності;
- знання, що є в основі вибору способу здійснення відповідної діяльності;
- вміння, досвід (навички) успішного здійснення необхідних дій на базі знань, які є у наявності [6].

Слід зазначити, що більшість дослідників, розглядаючи сутність професійної компетентності як структурно-функціонального утворення, включають у нього сукупність знань і вмінь спеціаліста та його професійно значущі якості, які проявляються у цілеспрямованій діяльності. У зв'язку з цим певний інтерес представляють позиції тих авторів (В.Андрєєв, Р.Гільмеєва, М.Чошанов та ін.), які розглядають професійну компетентність як системне утворення і під цим терміном розуміють складну інтегративну якість особистості, що зумовлює можливість успішно здійснювати професійну діяльність [1; 4; 7].

Відповідно до теорії контекстного навчання А.Вербицького [3], предметною основою формування професійної компетентності спеціаліста, до якої органічно входить іншомовний компонент, має виступити включення навчальної діяльності студента з оволодіння іноземною мовою в аналог його майбутньої професійної діяльності. Іншими словами, в такому навчанні, яке дослідник назвав інтегративно-контекстним, моделюються технологічні процеси праці спеціаліста (в даному випадку перекладача авіаційної галузі), які здійснюються засобами іноземної мови.

У процесі професійної діяльності робота перекладача авіаційної галузі складається з розв'язання системи типових виробничих завдань (ТВЗ), пов'язаних з використанням іноземної мови, де ТВЗ являють собою узагальнену знакову модель проблемних ситуацій іншомовного спілкування, вплетених у контекст перекладу, реалізація якого становить професійні функції перекладача. Розв'язання ТВЗ передбачає прийом іншомовної інформації (в письмовому чи усному вигляді), визначення її змісту, переклад рідною мовою або, навпаки, переклад з рідної мови на іноземну (адекватно використовуючи термінологічну лексику). Основною одиницею інтегративно-контекстного навчання є вищезгадана типова виробнича задача. Формування і розвиток здатності компетентного розв'язання системи таких задач і має становити мету підготовки майбутнього перекладача авіаційної галузі. Але для студента кожна навчальна ТВЗ із самого початку постає як проблемна ситуація. Об'єктивно з боку змісту, в ній чітко задані умови і засоби їх перетворення, які призводять до розв'язання. Але суб'єктивно, перед студентом, типова задача постає в розгорнутій формі проблемної ситуації, в ході розв'язання якої з використанням іноземної мови і має відбуватися засвоєння останньої на рівні особистісних і соціально-професійних змістів.

Отже, *мета статті* — розгляд проблем формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

Виклад основного матеріалу

Після введення вимог ІКАО до володіння мовою пілотами і диспетчерами з'ясувалося, що в авіаційній галузі практично немає навчальних посібників з авіаційної англійської. Це стосується і підготовки перекладачів авіаційної галузі. Існує документ 9835 ІКАО, в якому чітко визначені поняття авіаційної англійської, мови радіообміну і стандартної фразеології ІКАО, а також документ 9713 ІКАО — «Словник з міжнародної цивільної авіації», але немає розробленого курсу підготовки майбутніх спеціалістів в галузі авіації. Авіаційна англійська є мовою для спеціальних цілей. Вона використовується в радіотелефонному зв'язку, коли не вистачає стандартної фразеології. Але авіаційна англійська, окрім радіозв'язку між пілотом і диспетчером, включає в себе і мову, яку використовують для брифінгів, оголошень, переговорів між членами екіпажу, мову, використовувану технічним персоналом, бортпровідниками, менеджерами і чиновниками в авіаційній сфері, мову метеорологічного забезпечення польотів, літакобудування, організації повітряного руху тощо [5]. Звичайно, знання авіаційної англійської необхідні і майбутнім перекладачам у авіаційній галузі. Але «як правило, англійська для спеціальних цілей призначена для студентів, які вже володіють мовою на рівні «intermediate» або «advanced». Більшість існуючих курсів з англійської для спеціальних цілей передбачають наявність базових знань систем мови» [5]. ІКАО рекомендує приступати до вив-

чення авіаційної англійської після досягнення авіаційним спеціалістом 3-го рівня за шкалою ІКАО, не раніше. Отже, можна зробити висновок, що підготовку майбутнього фахівця авіаційної сфери все ж таки слід починати з вивчення загальної англійської. Виходячи з того, що при підготовці майбутніх перекладачів авіаційної галузі слід враховувати той фактор, що майбутні спеціалісти мають засвоїти не лише фонетичні, граматичні та лексичні особливості мови, що вивчається, досконало знати українську мову, історію англійської мови, стилістику, лексикологію, теорію перекладу, майбутні спеціалісти повинні вміти перекладати галузеву літературу, знати про національні та міжнародні організації цивільної авіації, мати базові знання з перекладу англійської авіаційної термінології. Ми під професійною компетентністю перекладача авіаційної галузі розглядатимемо наявність у спеціаліста знань і вмінь зі спеціальності, вмінь їх застосовувати, засвоювати нові знання, необхідні для здійснення професійних обов'язків. Крім того, фахівець у галузі авіаційного перекладу має досконало володіти рідною та іноземною мовами, застосовувати лексику базових і суміжних наук і галузей, мати стійкі професійно значущі особистісні якості (цілеспрямованість, відповідальність, уважність).

Навчальний предмет «Практичний курс англійської мови» пов'язаний з більшістю дисциплін, що вивчаються майбутніми перекладачами авіаційної галузі. Навчання іноземної мови є невід'ємною складовою підготовки студентів до переходу від вивчення іноземної мови як навчального предмета до його практичного використання з професійною метою. Згідно з навчальним планом, на вивчення дисципліни «Практичний курс англійської мови» відводиться 10 год на тиждень на 1-му курсі і 90 год на самостійну роботу у кожному семестрі; на 2-му курсі — 8 год аудиторних занять та 70 год на самостійну роботу у I семестрі і 74 год самостійної роботи у II семестрі. На 3-му курсі «Практичний курс англійської мови» студенти вивчають 4 год на тиждень та 39 год відводиться на самостійну роботу кожного семестру; на 4-му курсі — 4 год аудиторних занять щотижня і 38 год самостійної роботи. На 5-му курсі дисципліну вже не викладають. Неважко помітити, що кількість аудиторних занять на старших курсах скорочується. Більше часу відводиться на ознайомлення з навчальними предметами, що входять до циклу професійно орієнтованих дисциплін. Наприклад, «Практика письмового перекладу з англійської мови галузевої літератури», «Практика усного перекладу з англійської мови галузевої літератури». Як вже зазначалося, дисципліна «Практичний курс англійської мови» тісно пов'язана з цими та багатьма іншими дисциплінами. Але, щоб успішно засвоювати професійно орієнтовані дисципліни, слід володіти англійською мовою на високому рівні. Також інші навчальні дисципліни, що є важливими для формування професійної компетентності, викладаються впродовж двох, максимум чотирьох семестрів. Це, наприклад, такі пред-

мети, як «Лінгво-країнознавство» (2 год аудиторних занять щотижнево на 2-му курсі), «ГраMATика англійської та української мов» (2 год аудиторних занять упродовж I семестру на 3-му курсі), «Практика письмового перекладу з англійської мови галузевої літератури» (6 год аудиторних занять на 3–4-му курсах), «Практика усного перекладу з англійської мови галузевої літератури» (2 год аудиторних занять на 4-му курсі), «Практика перекладу англійської авіаційної термінології» (4 год аудиторних занять на 4-му курсі). Деякі з тем цих навчальних дисциплін перекликаються з темами і завданнями, що вивчаються у предметі «Практичний курс англійської мови». Також у курсі «Практичний курс англійської мови» зовсім не відображена специфіка майбутньої професійної діяльності перекладачів авіаційної галузі. Тому вважаємо за доцільне доповнити робочу програму дисципліни «Практичний курс англійської мови» новими темами, які допоможуть студентам більш детально ознайомитися з певними аспектами роботи перекладача авіаційної галузі і стануть у нагоді при вивченні вищезгаданих дисциплін.

У результаті проведення констатуючого експерименту було з'ясовано, що рівень сформованості професійно-важливих якостей особистості майбутнього спеціаліста є найнижчим (62,4%) порівняно з іншими показниками. Рівень володіння технікою спілкування, в тому числі з носіями мови, що вивчається, є низьким (в середньому — у 57,5% студентів). Загально професійні вміння сформовані у 51,3% студентів; більш високий рівень сформованості лінгвістичних умінь у 62,8% студентів.

Отже, до існуючої програми з дисципліни «Практичний курс англійської мови» було введено елементи завдань, схожих на ті, що студенти мають виконувати при вивченні дисциплін «Практика письмового перекладу з англійської мови галузевої літератури», «Практика усного перекладу з англійської мови галузевої літератури», «Практика перекладу англійської авіаційної термінології».

Згідно з програмою дисципліни «Практичний курс англійської мови», після вивчення кожного модуля студенти мають знати і вміти використовувати розмовні формули з тематики даного модуля в неспідоготовленому мовленні, застосовувати тематичну лексику модуля в ситуативних діалогах, володіти граматичними знаннями (в кожному модулі вивчається певне граматичне явище) і ін. Крім усього вище перерахованого, пропонується включити до кожного модуля розділи з розвитку навичок письма (де студенти ознайомлюватимуться з такими типами текстів в англійській мові, як академічне письмо (на прикладі курсової роботи), анотація на книжку, кінофільм тощо, доповідь-резюме, брифінг-резюме, меморандум, електронний лист); розділи «Developing translation skills» (розвиток навичок перекладу), в яких розглядатимуться існуючі види перекладу, перекладацькі трансформації метафоризації та метонімізації, калькування і запозичення у перекладі, описовий та «вільний» переклади, поняття адекватності й еквівалентності перек-

ладу тощо. З усіма цими явищами студенти ознайомляться при вивченні курсів «Вступ до галузевого перекладу» (2-й курс) та «Теорія перекладу» (4-й курс), але лише в теорії, тоді як при вивченні «Практичного курсу англійської мови» вони матимуть змогу виконати вправи на закріплення засвоєного матеріалу. Також вважаємо за доцільне включити до програми вивчення лексики, яка стосується основних конструктивних частин повітряних суден, що полегшить студентам засвоєння матеріалу курсу «Практика перекладу англійської авіаційної термінології». Отже, пропонується внести наступні зміни до робочої навчальної програми з дисципліни «Практичний курс англійської мови» на 2–4-му курсах:

2-й курс: Модуль № 5. «Вибір професії», «Освіта». Відмінність між поняттями interpreter / translator (перекладач усного / писемного мовлення), особливості професії перекладача авіаційної галузі (+ текст «Principal structural units of the airplane»).

Модуль № 7. «Країни світу. Географічне положення», «Подорожі. Найвизначніші міста світу». Інформація про найвідоміші аеропорти (Heathrow (Хітроу), Орлі, Домодедово, Бориспіль та ін.).

3-й курс: Модуль № 9. «Світ навколо нас». Шкода, що завдається навколишньому середовищу через вихлопи авіаційних двигунів, інформація про заборону використання певних типів двигунів на міжнародних рейсах.

Модуль № 10. «Книги і письменники». У формі доповідей — інформація про твори, присвячені авіації (А.Хейлі «Аеропорт»; А.Хейлі, Д.Кесл «ВПП 0–8»; Р.Бах «Біплан», «Люзії», «Дар тому, хто народжений літати», «Єдина», «Міст через вічність», «Ніщо не випадково»; О.Покришкін «Пізнати себе в бою»; М.Саукке «Невідомий Туполев»; О.Самойлович «Поруч із Сухим»; В.Кунін «Літак», «Хроніка пікіруючого бомбардувальника»; Дж.Олдрідж «Справа честі»; А. Кожевников «Записки винищувача»; Л.Механіков «Спогади»; Ж.Руа «Штурман»; Ритов «Лицарі п'ятого океану»; Г.Рудель «Пілот Штуки»; Е.Удет «Життя льотчика»; О.Гарнаєв «Аеровузол — 2»; документальні твори, присвячені піонерам авіації).

Модуль № 12. «Кіно». У формі доповідей — фільми, присвячені першим авіаконструкторам, пілотам; перегляд документального фільму «Crowded skies», обговорення.

4-й курс: пропонуємо повністю змінити теми навчальних модулів, тим більше, що теми модулів № 10 і № 14 є ідентичними.

Також рекомендується починати практичні заняття з повідомлення студентами новин англійською мовою з послідовним перекладом їх українською іншими студентами. Така вправа розширює кругозір, розвиває пам'ять та навички усного перекладу. Тривалість вправи — 5–8 хв.

Висновки

Запропоновані зміни до навчальної програми дають студентам можливість засвоїти лексику, пов'язану з їхньою майбутньою професійною діяльністю, а також полегшать засвоєння матеріалу з дисциплін «Практика письмового перекладу з англійської мови галузевої літератури», «Практика усного перекладу з англійської мови галузевої літератури», «Практика перекладу англійської авіаційної термінології».

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И.Андреев. — Казань: КГУ, 1998. — 236 с.
2. Браже Т.Г. Профессиональная компетентность специалиста как многофакторное явление: тезисы к семинару / Т.Г.Браже. — Л: НИИ НОЗ, 1990. — С. 39–62.
3. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный поход / А.А.Вербицкий. — М.: Высшая шк., 1991. — С. 20–22.
4. Гильмеева Р.Х. Формирование профессиональной компетентности преподавателя в системе последиplomного образования: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Р.Х.Гильмеева. — Казань, 1999. — 45 с.
5. Довгань Н.П. В поисках «волшебной палочки» или выбираем учебник // <http://www.avia.ru>
6. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста / Ю.Г.Татур // Высшее образование сегодня. — 2004. — № 3. — С. 20–26.
7. Чошанов М.А. Гибкая технология проблемно-модульного обучения: метод. пособие / М.А.Чошанов. — М.: Народ. образование, 1996. — 104 с.

Работа посвящена проблеме формирования профессиональной компетентности у будущих переводчиков авиационной сферы. Предложена интеграция программ общеобразовательных и профессионально-ориентированных дисциплин.

Ключевые слова: *интегрированные программы, профессиональная компетентность, интеграция.*

This work is devoted to the aspects of forming the future aviation translators' integrated professional competence. The fusion of general and specialized disciplines' curricula is suggested.

Key words: *integrated courses, professional competence, integration.*